

Problem przebiegu południowo-wschodniej części bruzdy śródpolskiej w późnej jurze

Bronisław A. MATYJA

*Uniwersytet Warszawski, Instytut Geologii Podstawowej;
Al. Żwirki i Wigury 93, 02-089 Warszawa;
e-mail: Matyja@uw.edu.pl*

Od początku wprowadzenia pojęcia bruzdy śródpolskiej (Pożaryski 1957a) jej rozciągłość obejmowała również obszar Polski południowo-wschodniej. W ewolucji poglądów na jej temat, od basenu sedymentacyjnego o charakterze geosynklinalnym (Pożaryski 1957b) poprzez aulakogen (Pożaryski & Brochwicz-Lewiński 1979) do ryftu (Kutek 1996, 2001) istotną rolę odgrywał późnojurajski etap jej rozwoju. Tropem, którym podążyło kilku badaczy, była potężna, licząca ponad 1300 metrów miąższość utworów, które stwierdzono w podłożu zapadliska przedkarpackiego, a którym przypisano oksfordzki i kimerydzki wiek, a które na dodatek znalazły się mniej więcej na przedłużeniu ku południowemu-wschodowi osi bruzdy śródpolskiej (Niemczycka & Brochwicz-Lewiński 1988, Kutek 1994, 2001).

Nowe dane biostratygraficzne dotyczące górnej jury podłoża zapadliska przedkarpackiego (Matyja & Barski 2007) posłużyły do rekonstrukcji dotychczasowego obrazu paleogeograficznego późnej jury i do weryfikacji rozkładu i wartości miąższości przypisywanej poszczególnym piętrům jury.

Niższą część sekwencji osadów górnourajskich budujących podłożę zapadliska przedkarpackiego stanowi megafacja gąbkowa wykształcona w postaci wapieni uławicznych i dużej miąższości bioherm mikrobialitowo-gąbkowych. Pomiędzy biohermami występują margle i wapienie margliste, a rzadziej wapienie mikrytowe. W odróżnieniu od położonych bardziej ku północy obszarów południowo-zachodniego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich i bardziej północnej części niecki Nidy utwory megafacji gąbkowej sięgają tu stratygraficznie dużo wyżej, miejscami do najniższego tytonu. Wyższa część sekwencji wykazuje zróżnicowanie terytorialne. W północnej części obszaru występują płytkowodne wapienie ziarniste wieku tytonińskiego, przykryte marglistymi utworami muszlowcowymi o nieustalonym wieku. W regionie południowym, w sąsiedztwie obecnej granicy nasunięcia karpackiego, stwierdzono potężnej miąższości tytonińskie rafy koralowcowe odpowiadające, również wiekowo, wapieniom sztramberskim. Ponad nimi pojawiają się wapienne utwory wokółpływowe, a jeszcze wyżej skrajnie

płytkomorskie i lądowe utwory margliste (Zdanowski *et al.* 2001) reprezentujące berias (Olszewska 1999). Zachowaną część sukcesji wieńczą utwory walanżynu (Bobrek *et al.* 2008) reprezentujące wysokoenergetyczne środowisko otwartego morza. Maksymalna miąższość opisanej sekwencji wynosi 1373 m i tej to sekwencji przypisywano oksfordzki i kimerydzki wiek (Niemczycka & Brochwicz-Lewiński 1988). W świetle nowych danych sumaryczna miąższość oksfordu i kimerydu na obszarze zapadliska przedkarpackiego wynosi od 370 m do maksymalnie 750 m.

Równoleżnikowy przebieg krawędzi wczesnokimerydzkiej płytkowodnej platformy węglanowej, która nie dotarła nigdy na obszar zapadliska, równoleżnikowy układ facji utworów tytonu i wczesnej kredy w obszarze zapadliska, kapryśny rozkład miąższości, a przede wszystkim znacznie mniejsza niż w obszarze SW obrzeżenia Gór Świętokrzyskich miąższość utworów oksfordu i kimerydu, nie potwierdzają istnienia na obszarze zapadliska strefy wzmożonej subsydencji rozciągniętej zgodnie z postulowanym przebiegiem bruzdy śródpolskiej.

Literatura

- Bobrek L., Świetlik B. & Urbaniec A., 2008. Zespoły mikroskamieniałości z utworów walanżynu w rejonie Czarna Tarnowska–Dębica. *Konferencja naukowo-techniczna „Ropa i gaz a skały węglanowe południowej Polski”*, Czarna, 16–18 kwietnia 2008, 1–1.
- Kutek J., 1994. Jurassic tectonic events in south-eastern cratonic Poland. *Acta Geologica Polonica*, 44, 3–4, 167–221.
- Kutek J., 1996. Obszar niecki nidziańskiej jako część polskiego permsko-mezozoicznego basenu ryftowego. Zagadnienia geologii niecki nidziańskiej. *Prace Instytutu Geografii WSP w Kielcach*, 1, 51–68.
- Kutek J., 2001. The Polish Permo-Mesozoic Rift Basin. W: Ziegler P.A., Cavazza W., Robertson A.H.F. & Crasquin-Soleau S. (eds), Peri-Tethys memoir 6: Peri-Tethyan Rift/Wrench Basins and Passive Margins. *Memoire of Museum Natural History*, 186, 213–236.
- Matyja B.A. & Barski M., 2007. Stratygrafia górnej jury podłoża zapadliska przedkarpackiego. *Tomy Jurajskie*, 4, 39–50.
- Niemczycka T. & Brochwicz-Lewiński W., 1988. Rozwój górnourajskiego basenu sedymentacyjnego na Niżu Polskim. *Kwartalnik Geologiczny*, 32, 1, 137–156.
- Olszewska B., 1999. Thin sections microbiostratigraphy of the well Zagórzycze 6. *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, 387, 149–153.
- Pożaryski W., 1957a. Podłoże północno-zachodniej Polski na tle struktur otaczających. *Kwartalnik Geologiczny*, 1, 1, 9–30.
- Pożaryski W., 1957b. Południowo-zachodnia krawędź Fennosarmacji. *Kwartalnik Geologiczny*, 1, 3–4, 383–424.
- Pożaryski W. & Brochwicz-Lewiński W., 1979. O aulakogenie środkowopolskim. *Kwartalnik Geologiczny*, 23, 2, 271–289.
- Zdanowski P., Baszkiewicz A. & Gregosiewicz Z., 2001. Analiza facjalna utworów najwyższej jury i kredy dolnej rejonu Zagórzyc. *Przegląd Geologiczny*, 492, 161–178.